

RUTGER BREGMAN

UTOPIA PER A REALISTES

Perquè fer un món millor és un somni realitzable

Empúries

Rutger Bregman

Utopia per a realistes

Perquè fer un món millor
és un somni realitzable

Traducció de Marta Pera Cucurell

Editorial Empúries

Barcelona

Títol original: *Utopia for realists*

© Rutger Bregman, 2017

Tots els drets reservats, incloent-hi els drets de reproducció de tot el llibre o d'una part.

Infografia de Momkai

Utopia per a realistes va néixer a *The Correspondent*, l'antídoto contra la rutina diària dels mitjans.

The Correspondent

Primera edició: març del 2017

© de la traducció: Marta Pera Cucurell, 2017

© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s. l. u.,
Editorial Empúries
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: Víctor Igual, S. L.
Impressió: Limpergraf
Dipòsit legal: B. 5.242-2017
ISBN: 978-84-16367-98-6

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats

SUMARI

1. El retorn de la Utopia.	13
2. Per què s'hauria de donar diners de franc a tothom	33
3. El final de la pobresa	55
4. L'estranya història del president Nixon i el seu projecte de llei de renda bàsica.	77
5. Noves xifres per a una nova era	97
6. La setmana laboral de quinze hores	119
7. Per què ser banquer no surt a compte	141
8. La cursa contra la màquina.	161
9. Més enllà de les portes del País de l'Abundància. . .	183
10. Les idees canvien el món	209
<i>Epíleg</i>	227
<i>Agraïments</i>	237
<i>Notes</i>	239
<i>Índex</i>	285

EL RETORN DE LA UTOPIA

Comencem amb una petita lliçó d'història: en el passat, tot era pitjor.

Durant un 99% de la història del món, el 99% de la humanitat ha patit pobresa, fam, brutícia, por, malalties, estúpidesa, lletjor. No fa pas tant, al segle XVII, el filòsof francès Blaise Pascal (1623-1662) va descriure la vida com una immensa vall de llàgrimes. «La humanitat és gran», va escriure, «perquè se sap desgraciada». A la Gran Bretanya un altre filòsof, Thomas Hobbes (1588-1679), va concloure que la vida humana era bàsicament «solitària, pobra, fastigosa, brutal i breu».

Però durant els últims dos-cents anys tot això ha canviat. En una petita fracció del temps en què la nostra espècie ha ocupat el planeta, milions de persones s'han fet, tot d'un plegat, riques i intel·ligents, van netes, estan ben nodrides, sanes, viuen en llocs segurs i ocasionalment fins i tot són belles. Mentre que el 1820 el 94% de la població mundial encara vivia en una pobresa extrema, el 1981 aquest percentatge havia baixat a un 44%, i ara, unes quantes dècades després, està per sota del 10%.¹

Si continua la tendència, la pobresa extrema, que ha sigut una característica permanent de la vida, aviat s'haurà erradicat per sempre. Fins i tot els que encara considerem pobres gaudiran d'una abundància sense precedents en la història del món. Al país on visc, Holanda, avui dia un sensesostre que rebí un ajut públic té més diners per gastar que l'holandès

mitjà del 1950, i quatre vegades més que la gent que vivia a la gloriosa Edat d'Or holandesa, quan el país encara regnava als set mars.²

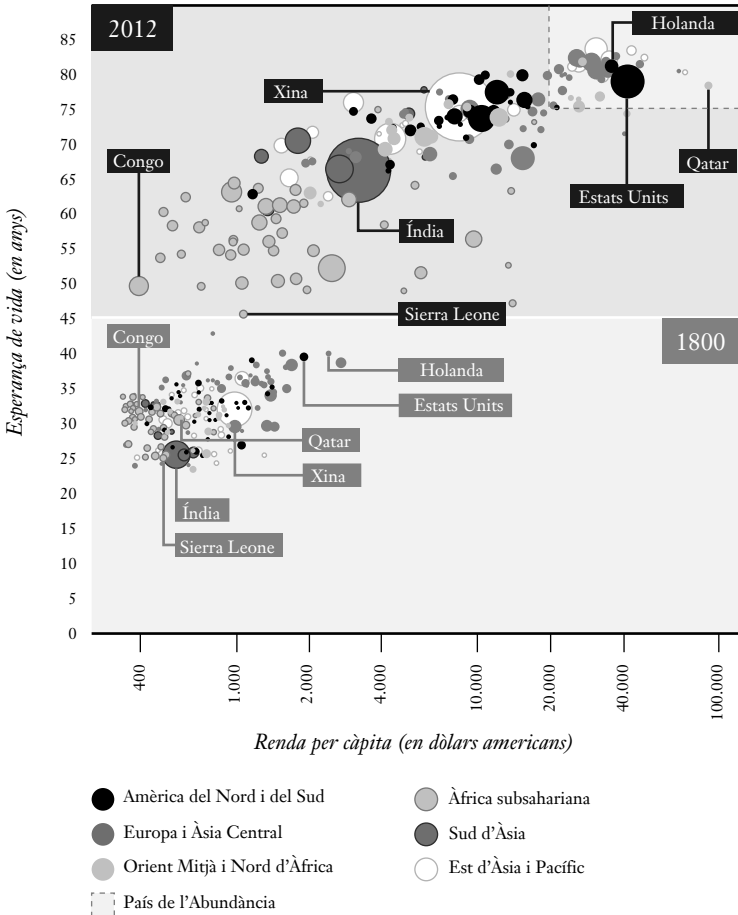
Durant segles, el temps pràcticament va estar aturat. Evidentment, passaven moltes coses amb què omplir els llibres d'història, però no es pot dir que la vida millorés. Si poséssim un pagès italià del 1300 en una màquina del temps i el féssim sortir a la Toscana de la dècada del 1870, no notaria gaire diferència.

Els historiadors calculen que la renda mitjana anual a la Itàlia dels volts de l'any 1300 devia ser d'uns 1.600 dòlars. Sis-cents anys més tard —després de Colom, Galileu, Newton, la Revolució Científica, la Reforma i la Il·lustració, la invenció de la pólvora, la impremta i la màquina de vapor, encara era... de 1.600 dòlars.³ Sis-cents anys de civilització, i l'italià mitjà amb prou feines s'havia mogut d'allà on havia estat sempre.

No va ser fins cap al 1880, pels volts de l'època en què Graham Bell inventava el telèfon, Thomas Edison patentava la bombeta elèctrica, Carl Benz apareia el seu primer cotxe i Josephine Cochrane rumiava el que podria ser la idea més genial de la història —el rentaplats—, que al nostre pagès italià el va arrossegar la marxa del progrés. I amb quin ímpetu! Durant els dos últims segles hi ha hagut un creixement explosiu, tant pel que fa a la població com a la prosperitat en tot el món.

La renda per càpita és deu vegades superior a la del 1850. L'italià mitjà és quinze vegades més ric que el 1880. I l'economia global? Actualment s'ha multiplicat per dos-cents cinquanta la que hi havia abans de la Revolució Industrial —quan quasi tothom, a tot arreu, encara era pobre, passava gana, anava brut, tenia por, estava malalt i era estúpid i lleig.

Figura 1 Dos segles de progrés esplèndid

Aquest diagrama és fàcil d'interpretar. Cada cercle representa un país. Com més gran és el cercle, més gran és la població. La secció inferior mostra els països l'any 1800; la superior els mostra el 2012. El 1800, l'esperança de vida, fins i tot als països més rics (com Holanda o els Estats Units), no era gaire diferent de la del país amb un índex de salut més baix (Sierra Leone) el 2012. És a dir: el 1800 tots els països eren pobres tant de diners com de salut, mentre que avui, fins i tot l'Àfrica subsahariana supera els països més pròspers del 1800 (tot i que la renda del Congo amb prou feines ha canviat durant els últims dos-cents anys). De fet, cada vegada arriben més països al «País de l'Abundància», a l'angle dret superior del diagrama, on la renda mitjana ara supera els 20.000 euros i l'esperança de vida està per sobre dels 75 anys. (Font: Gapminder.org)

LA UTOPIA MEDIEVAL

El passat era un lloc ben inhòspit, i és lògic que la gent somiés un dia en què les coses anirien més bé.

Un dels somnis més vívids era el de la terra de llet i mel coneguda com «terra de Cucanya», i més endavant, «país de Xauxa». Per arribar-hi t'havies d'obrir camí menjant-te tres milles d'arròs amb llet. Però l'esforç pagava la pena, perquè quan arribaves a Cucanya et trobaves en una terra on els rius eren de vi, volaven oques rostides, els arbres donaven pastissos i del cel plovién coques i empanades. El pagès, l'artesà, el clergue... tots eren iguals i gandulejaven junts al sol.

Al país de Cucanya, la Terra de l'Abundància, la gent no discutia mai. En canvi, feien festes, ballaven, bevien i jeien tots amb tots.

«Per a la mentalitat medieval», escriu l'historiador holandès Herman Pleij, «l'Europa occidental actual s'assembla molt a una autèntica Cucanya. Tenim menjar ràpid a l'abast les vint-i-quatre hores cada dia de la setmana, control climàtic, amor lliure, subsidi d'atur i cirurgia plàstica per prolongar la joventut.»⁴ Actualment, al món hi ha més gent que pateix d'obesitat que no de fam.⁵ A l'Europa Occidental l'índex d'assassinats és quaranta vegades més baix, en general, que a l'edat mitjana, i si es té un passaport adequat, es pot comptar amb una xarxa de seguretat social impressionant.⁶

Potser aquest també és el nostre problema més important: avui dia el vell somni medieval de la utopia ha perdut pistonada. Encara podríem augmentar una mica el consum i la seguretat, però els efectes adversos en forma de contaminació, obesitat i el Gran Germà són una amenaça cada vegada més gran. Per al somiador medieval la Terra de l'Abundància era un paradís fantàstic —«una fugida del sofriment terrenal», en paraules de Herman Pleij. Però si demanéssim al pagès italià del 1300 que descrivís el nostre món modern,

sens dubte la primera idea que li vindria al cap seria la de Cucanya.

De fet, vivim en una època en què es fan realitat les profecies bíbliques. Coses que a l'edat mitjana haurien semblat un miracle, ara són ben normals: els cecs recuperen la vista, els mutilats caminen i els morts ressusciten. L'Argus II, per exemple, és un implant cerebral que restaura part de la visió a persones amb ceguesa genètica. O el Rewalk, unes cames robòtiques que permeten tornar a caminar als paraplàtics. O el Rheobatrachus, una espècie de granota que es va extingir el 1983 però que, gràcies als científics australians, ha tornat a tenir vida, literalment, gràcies a l'ús d'ADN vell. El tigre de Tasmània és el següent a la llista d'aquest equip d'investigadors que col·laboren amb el «Lazarus Project» (que rep el nom de la història de la mort ajornada de Llätzer, al Nou Testament).

Mentrestant, la ciència-ficció s'està convertint en ciència-realitat. Els primers cotxes sense conductor ja corren per les carreteres. Ara mateix, les impressores en 3D estan presentant estructures cel·lulars embrionàries completes, i persones amb un xip implantat al cervell fan funcionar braços robòtics amb el pensament. Un altre detall: des del 1980 el preu d'un watt d'energia solar ha caigut el 99% —i no és un error tipogràfic. Amb una mica de sort, les impressores en 3D i les plaques solars podrien fer realitat l'ideal de Karl Marx (tots els mitjans de producció controlats per les masses), i sense necessitat d'una revolució sanguinària.

Durant molt de temps la Terra de l'Abundància va estar reservada a una petita elit de l'Occident pròsper. Això s'ha acabat. Des que la Xina s'ha obert al capitalisme, set-cents milions de xinesos han sortit de la pobresa extrema.⁷ L'Àfrica també està perdent a un ritme ràpid la reputació de ser un continent devastat econòmicament; actualment el continent allotja sis de les deu economies de creixement més ràpid del món.⁸ L'any 2013, 6.000 milions dels 7.000 milions d'habitants del món tenien un telèfon mòbil. (En comparació, no-

més 4.500 milions tenien vàter.)⁹ I entre el 1994 i el 2014, el nombre de persones amb accés a internet a tot el món va passar del 0,4% al 40,4%.¹⁰

En termes de salut, també —potser la més gran promesa de la Terra de l'Abundància—, el progrés modern ha superat les imaginacions més desenfrenades dels nostres avantpassats. Mentre que els països sans s'han d'acontentar amb l'augment setmanal d'un cap de setmana a la mitjana de l'índex de vida, l'Àfrica guanya quatre dies a la setmana.¹¹ A tot el món, l'esperança de vida va passar de seixanta-quatre anys el 1990 a setanta el 2012¹² —més del doble d'anys que el 1900.

També hi ha menys gent que passa gana. En la nostra Terra de l'Abundància potser no podem agafar oques rostides que passen volant, però el nombre de persones que pateixen malnutrició s'ha reduït més d'un terç des del 1900. La proporció de la població mundial que sobreviu amb menys de 2.000 calories al dia ha baixat d'un 51% el 1965 al 3% el 2005.¹³ Més de 2.100 milions de persones va tenir accés a aigua potable, finalment, entre el 1990 i el 2012. Durant el mateix període, el nombre d'infants amb retard en el creixement va disminuir en un terç, la mortalitat infantil va descendir un increïble 41% i les morts durant el part es van reduir a la meitat.

I pel que fa a les malalties? L'assassí en massa número u de la història, la temuda verola, s'ha erradicat. La pòlio pràcticament ha desaparegut, amb un 99% menys de víctimes el 2013 que el 1988. I cada vegada s'immunitzen més infants contra malalties que abans eren corrents. L'índex mundial de vacunació per al xarampió, per exemple, ha pujat d'un 16% el 1980 a un 85% avui dia, mentre el nombre de morts s'ha reduït més de tres quartes parts entre el 2000 i el 2014. Des del 1990, l'índex de mortalitat per tuberculosi ha descendit pràcticament a la meitat. Des del 2000, el nombre de persones que moren per la malària s'ha reduït a una quarta part, igual que el nombre de morts per la sida des del 2005.

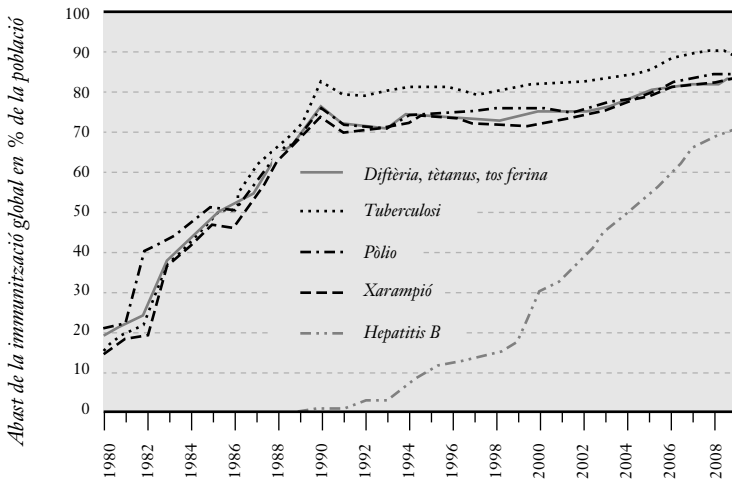
Algunes xifres semblen massa bones per ser veritat. Per

exemple, cinquanta anys enrere, un de cada cinc nens moria abans de fer cinc anys. I avui? Un de cada vint. El 1836 l'home més ric del món, un tal Nathan Meyer Rothschild, va morir pel simple fet de no disposar d'antibiòtics. Durant les últimes dècades, vacunes molt barates contra el xarampió, el tètanus, la tos ferina, la diftèria i la pòlio han salvat més vides cada any de les que hauria salvat la pau mundial al segle xx.¹⁴

Evidentment, encara falten moltes malalties per superar —com ara el càncer—, però fins i tot en aquest front fem progressos. El 2013 el prestigiós diari *Science* parlava del descobriment d'una manera d'aprofitar el sistema immunitari per lluitar contra els tumors, i el considerava el descobriment científic més important de l'any. El mateix any va tenir lloc el primer intent reeixit de clonar cèl·lules humanes, un avenç prometedor en el tractament de malalties mitocondrials, entre les quals hi ha una forma de diabetis.

Alguns científics fins i tot afirmen que la primera persona que celebrarà els mil anys de vida ja ha nascut.¹⁵

Figura 2 La victòria de les vacunes

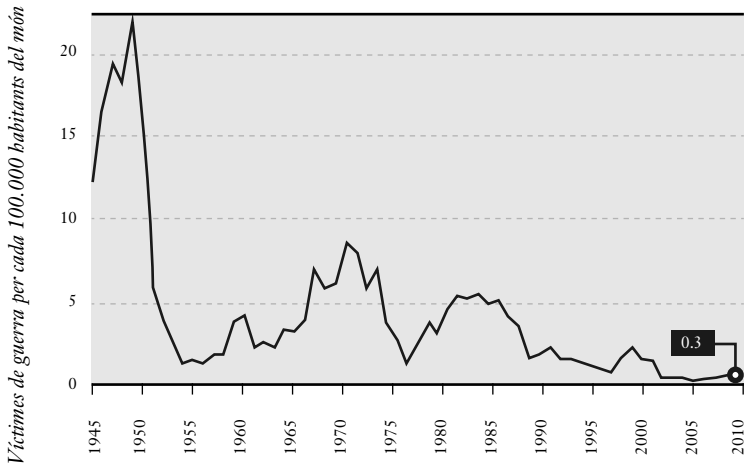

Font: Organització Mundial de la Salut

I mentrestant, cada vegada som més intel·ligents. El 1962, el 41% de les criatures no anaven a escola, a diferència del 10% que no hi va avui.¹⁶ A la majoria de països la mitjana del QI ha ascendit de tres a cinc punts cada deu anys, sobretot gràcies a la millora de la nutrició i l'educació. Potser això també explica com és que ens hem tornat molt més civilitzats, i que l'última dècada hagi sigut la més pacífica en tota la història mundial. Segons l'Institut d'Investigació sobre la Pau d'Oslo, el nombre de víctimes de la guerra per any ha disminuït un 90% des de 1946. La incidència d'assassinats, robatoris i altres formes de delinqüència també està descendent.

«Al món ric cada vegada hi ha menys delinqüència», deia *The Economist* no fa gaire. «Encara hi ha delinqüents, però cada vegada són menys i més vells.»¹⁷

Figura 3 La guerra disminueix

Font: Institut d'Investigació sobre la Pau d'Oslo

UN PARADÍS DESOLAT

Benvinguts, en altres paraules, a la Terra de l'Abundància.

A la bona vida. Al país de Cucanya, on gairebé tothom és ric, i té una vida segura i plena de salut. On només ens falta una cosa: un motiu per sortir del llit cada matí. Perquè, al capdavall, al paradís les coses ja no poden millorar. El 1989 el filòsof americà Francis Fukuyama ja va observar que havíem arribat a una època en què la vida s'havia reduït a «càlculs econòmics, la resolució interminable de dificultats tècniques, problemes mediambientals i la satisfacció de les sofisticades exigències dels consumidors».¹⁸

Augmentar el nostre poder adquisitiu un altre punt percentual, o reduir-ne un parell de les emissions de carboni; potser un nou giny —fins aquí arriba l'abast de la nostra visió. Vivim en una era de riquesa i sobreabundància, però que desolada que és! «No hi ha art ni filosofia», diu Fukuyama. L'únic que queda és la «custòdia perpètua del museu de la història humana».

Segons Oscar Wilde, quan s'arriba a la Terra de l'Abundància, s'ha de fixar la vista de nou en l'horitzó més llunyà i tornar a hissar les veles. «El progrés és la realització d'Utopies», va escriure. Però l'horitzó més llunyà està en blanc. La Terra de l'Abundància està coberta de boira. Precisament ara que hauríem d'assumir la missió històrica d'omplir de significat aquesta nostra vida rica, segura i sana, hem enterrat la Utopia. No tenim cap nou somni per substituir-la, perquè no ens podem imaginar un món millor que el que tenim. De fet, la majoria de persones dels països rics creuen que els seus fills tindran una vida *pitjor* que la dels seus pares.¹⁹

Però l'autèntica crisi del nostre temps, de la meva generació, no és que les coses no ens vagin bé, ni tan sols que més endavant puguem estar pitjor.

No, l'autèntica crisi és que no se'ns acut res millor.

EL PATRÓ RÍGID

Aquest llibre no és un intent de predir el futur.

És un intent de destravar la porta del futur. D'obrir de bat a bat les finestres de la imaginació. Per descomptat, les utopies sempre diuen més de l'època en què es van imaginar que del que realment ens reserva el demà. La utòpica Terra de l'Abundància ens parla de com era la vida a l'edat mitjana. Crua. O, més aviat, ens diuen que la vida de gairebé tothom pràcticament a tot arreu ha sigut quasi sempre àrdua. Al capdavall, cada cultura té la seva pròpia variació de la Terra de l'Abundància.²⁰

Els desitjos senzills engendren utopies senzilles. Si tens gana, somies un tiberi esplèndid. Si tens fred, somies un foc calentó. Si has d'afrontar cada vegada més malalties, somies la joventut eterna. Tots aquests desitjos es manifesten en les velles utopies de quan la vida era sòrdida, brutal i breu. «La Terra no produïa res terrible, cap malaltia», fantasiejava el poeta grec Telècides al segle v aC sobre un món antic ideal, i si algú necessitava una cosa, apareixia sola. «Tots els rierols corrien plens de vi. [...] Els peixos entraven a les cases, es rostien, i es posaven sobre la taula.»²¹

Però abans de continuar, hem de distingir entre dues formes de pensament utòpic.²² El primer és el més conegut, la utopia que segueix un patró rígid. Grans pensadors com Karl Popper i Hannah Arendt i fins i tot un corrent sencer de filosofia, el postmodernisme, han provat de capgirar aquest tipus d'utopia. En gran part hi han reeixit; encara tenen l'última paraula sobre el paradís que segueix un patró estricte.

En comptes d'ideals abstractes, els patrons rígids consisteixen en normes immutables que no toleren cap dissensió. *La ciutat del sol* (1602), del poeta italià Tommaso Campanella, n'és un bon exemple. En la seva utopia o, més aviat, distopia, la propietat individual està estrictament prohibida, tothom

està obligat a estimar totes les altres persones, i les baralles es castiguen amb la mort. L'estat controla la vida privada i també la procreació. Per exemple, les persones intel·ligents només poden anar al llit amb persones estúpides, i les persones grasses només amb primes. Tots els esforços estan dirigits a forjar una persona estàndard convenient. I encara més: cada persona està controlada per una gran xarxa d'informants. Si algú comet una transgressió, s'intimida verbalment el pecador fins que queda convençut de la seva maldat i se sotmet voluntàriament a una lapidació per part dels altres.

Amb l'avantatge de la visió retrospectiva, qualsevol que avui llegeixi el llibre de Campanella hi pot veure indicis esgarrifosos del feixisme, l'estalinisme i el genocidi.

EL RETORN DE LA UTOPIA

Però també hi ha un altre corrent de pensament utòpic que quasi hem oblidat. Si el patró rígid és una foto en alta resolució, aquesta utopia només és un contorn difuminat. No ofereix solucions, sinó senyals indicadors. En comptes d'obligar-nos a portar una camisa de força, ens inspira perquè canviem. I entén que, tal com va dir Voltaire, el que és perfecte és enemic del que és bo. Com ha observat un filòsof americà, «qualsevol pensador utòpic seriós se sentiria incòmode amb la idea d'un patró rígid».²³

Va ser amb aquest esperit que el filòsof britànic Thomas More va escriure literalment el llibre sobre la utopia (i va encunyar el terme). Més que un patró per aplicar al peu de la lletra, la seva utopia era, més que res, una acusació a una aristocràcia avariciosa que exigia cada vegada més luxes mentre el poble vivia en una pobresa extrema.

More sabia que la utopia és perillosa quan es pren massa seriosament. «Hem de ser capaços de creure'ns una cosa amb passió, i també ser capaços de veure l'absurditat de les pròpies

creences i de riure'ns-en», observa el filòsof i destacat expert en utopies Lyman Tower Sargent. Com l'humor i la sàtira, les utopies obren de bat a bat les portes de la ment. I això és molt important. A mesura que les persones i les societats envelleixen, s'acostumen a un *statu quo* en què la llibertat es pot convertir en una presó, i la veritat, en mentides. El dogma modern —o pitjor, la creença que no queda res en què creure— ens torna cecs a la curtedat de mires i a la injustícia que encara ens envolten cada dia.

Posem un parell d'exemples: com és que hem hagut de treballar cada vegada més i més des de la dècada dels vuitanta, tot i que som més rics que mai? Per què milions de persones encara viuen en la pobresa, quan, en realitat, som prou rics per posar-hi fi d'una vegada i per sempre? I per què més del 60% dels ingressos d'una persona depenen del país on va néixer?²⁴

Les utopies no ofereixen respostes prefabricades, i no diguem solucions. Però fan les preguntes adequades.

LA DESTRUCCIÓ DEL GRAN RELAT

Avui, per desgràcia, quan tot just començàvem a somiar, ja ens despertem. Els somnis tenen el poder de convertir-se en malsons, diu el tòpic. Les utopies són un brou de cultiu per al desacord, la violència i fins i tot el genocidi. Les utopies s'acaben convertint en distopies; de fet, una utopia és una distopia. «El progrés humà és un mite», diu un altre tòpic. I no obstant això, hem aconseguit crear el paradís medieval.

És cert que la història és plena de formes horroroses d'utopisme —el feixisme, el comunisme, el nazisme—, de la mateixa manera que totes les religions han engendrat sectes fanàtiques. Però el fet que un radical religiós inciti a la violència, ¿vol dir que hem d'esborrar automàticament tota la religió? I doncs per què hauríem d'esborrar l'utopisme? ¿Hauríem de deixar de somiar dràsticament en un món millor?

No, per descomptat que no. Però precisament això és el que passa. Optimisme i pessimisme han esdevingut sinònims de la confiança del consumidor o de la falta d'aquesta confiança. Les idees radicals sobre un món diferent han esdevingut quasi literalment impensables. Les expectatives del que podem aconseguir com a societat s'han erosionat radicalment i ens han deixat amb la certesa, freda i dura, que sense utopia tot el que queda és una tecnocràcia. La política s'ha reduït a una gestió de problemes. Els votants passen d'un bàndol a l'altre no perquè els partits siguin gaire diferents, sinó perquè és pràcticament impossible distingir-los, i el que avui separa la dreta de l'esquerra són un parell de punts percentuals en el gravamen de l'impost sobre la renda.²⁵

Ho veiem en el periodisme, que retrata la política com un joc on no s'aposta pels ideals, sinó per la pròpia carrera professional. Ho veiem en el món acadèmic, on tothom està massa ocupat escrivint per poder llegir, publicant per poder debatre. De fet, la universitat del segle XXI s'assembla, més que res, a una fàbrica, igual que els hospitals, les escoles i les xarxes de televisió. El que compta és assolir objectius. Tant si es tracta del creixement de l'economia, dels índexs d'audiència o de publicacions —lentament però amb pas ferm, la quantitat va reemplaçant la qualitat.

I tot això ho empeny una força que de vegades s'anomena «liberalisme», una ideologia que pràcticament s'ha buidat de contingut. El que ara és important és «sigues tu mateix» i «fes la teva». La llibertat potser és l'ideal més gran que tenim, però aquesta llibertat nostra és una llibertat buida. La nostra por de qualsevol forma de moralisme ha convertit la moralitat en tabú en els debats públics. L'arena pública ha de ser «neutral», al capdavant, però no havia sigut mai tan paternalista com ara. A cada cantonada se'ns incita a beure, a afartar-nos, a demanar préstecs, a comprar, a produir, a estressar-nos i a estafar. Sigui el que sigui el que ens diguem sobre la llibertat d'expressió, els nostres valors són sospitosament semblants als

que publiciten precisament les empreses que poden pagar anuncis en horaris de màxima audiència.²⁶ Si un partit polític o una secta religiosa tingués una petita fracció de la influència que la indústria de la publicitat té sobre nosaltres i els nostres fills, posaríem el crit al cel. Però com que és el mercat, ens quedem «neutrals».²⁷

L'única cosa que ha de fer el govern és millorar la vida en el present. Si no encaixes en el patró de ciutadà dòcil i satisfet, els poders fàctics amb molt de gust et faran passar per l'adreçador. Les seves eines preferides? El control, la vigilància i la repressió.

Mentrestant, l'estat del benestar ha anat canviant, cada vegada més, l'enfocament: de les causes del nostre descontentament ha anat passant als *síntomes*. Anem al metge quan estem malalts, al psicoterapeuta quan estem tristos, al dietista quan tenim sobrepès, a la presó quan ens han condemnat i a un assessor laboral quan ens hem quedat sense feina. Tots aquests serveis costen una gran quantitat de diners, però ofereixen pocs resultats. Als EUA, on el cost de l'assistència sanitària és el més alt del planeta, l'esperança de vida per a molta gent, de fet, està *descendint*.

Mentrestant, el mercat i els interessos comercials van a tota brida. La indústria alimentària ens proporciona porqueria barata carregada de sal, sucre i greix, de manera que ens envia al metge i al dietista per la via ràpida. Les noves tecnologies substitueixen cada vegada més llocs de treball, de manera que ens facturem directament a l'assessor laboral. I la indústria publicitària ens anima a gastar diners que no tenim en coses que no necessitem per impressionar persones que no podem suportar.²⁸ Després podem anar a plorar a l'espatlla del terapeuta.

Vet aquí la distopia en què vivim actualment.

LA GENERACIÓ AVICIADA

No és pas que les coses no ens vagin bé —no em cansaré de dir-ho. Ni de bon tros. De fet, les criatures d'avui dia tenen dificultats perquè estan massa aviciades. Segons Jean Twenge, una psicòloga de la universitat estatal de San Diego que ha dirigit una investigació minuciosa sobre els joves, en l'actualitat i en el passat, hi ha hagut un fort augment de l'autoestima des dels anys vuitanta. La generació més jove es considera més intel·ligent, més responsable i més atractiva que mai.

«A cada nen d'aquesta generació li han dit: “Pots ser el que vulguis. Ets especial”», explica Twenge.²⁹ Ens hem criat amb una dieta regular de narcisisme, però a mesura que ens deixen anar en el gran món d'oportunitats infinites, cada vegada més de nosaltres ens estavellem i acabem cremats. Resulta que el món és fred i inhòspit, ple de competència i desocupació. No és una Disneylàndia on es pugui formular un desig a una estrella i després els somnis es facin realitat, sinó una cursa de rates on no es pot donar la culpa a ningú altre si un no se'n surt.

No és estrany que aquest narcisisme amagui tot un oceà d'incertesa. Twenge també va descobrir que tots ens hem tornat molt més porucs al llarg de les últimes dècades. Comparant estudis realitzats entre el 1952 i el 1993, va concloure que l'infant mitjà que vivia als Estats Units de principis de la dècada dels noranta patia més ansietat que els pacients psiquiàtrics de principis de la dècada dels cinquanta.³⁰ Segons l'Organització Mundial de la Salut, la depressió s'ha convertit en el problema de salut més important entre els adolescents i serà la primera causa de malaltia a tot el món el 2030.³¹

És un cercle viciós. No havia passat mai que tants joves adults anessin al psiquiatre. No hi havia hagut mai tantes síndromes d'esgotament professional primerenques. I prenem més antidepressius que mai. Una vegada i una altra, donem la culpa dels problemes col·lectius com la desocupació, la insa-

tisfacció i la depressió a l'individu. Si l'èxit és una elecció, el fracàs també. Has perdut la feina? Hauries d'haver treballat més. Estàs malalt? No deus tenir un estil de vida saludable. Ets infeliç? Pren-te una pastilla.

A la dècada dels cinquanta només el 12% dels joves adults estaven d'acord amb l'afirmació «Sóc una persona molt especial». Avui hi està d'acord un 80% dels adults joves,³² tot i que, de fet, cada dia som més iguals els uns als altres. Tots llegim els mateixos best-sellers, veiem les mateixes superproduccions i portem les mateixes vambes. Mentre els nostres avis es comportaven segons les normes imposades per la família, l'església i el país, nosaltres estem acorralats pels mitjans de comunicació, el màrqueting i un estat paternalista. I tot i que cada vegada ens assemblem més entre nosaltres, hem superat l'era de les grans comunitats. La pertinença a esglésies, partits polítics i sindicats s'ha desplomat i la línia divisòria tradicional entre dreta i esquerra ja no té gaire sentit. L'únic que ara ens preocupa és «resoldre problemes», com si la política es pogués derivar als assessors de gestió.

Sí que n'hi ha que proven de revifar la vella fe en el progrés. ¿És estrany, que l'arquetip cultural de la meva generació sigui un friqui de la informàtica, els ginys i aplicacions del qual simbolitzen l'esperança en el creixement econòmic? «Els millors cervells de la meva generació estant rumiant com fer clicar anuncis a la gent», es lamentava recentment a Facebook un crac de les matemàtiques.³³

Perquè no hi hagi cap malentès: és el capitalisme el que va obrir les portes de la Terra de l'Abundància, però el capitalisme sol no la pot sostenir. «Progrés» ha esdevingut sinònim de «prosperitat econòmica», però el segle XXI ens desafiarà a trobar altres maneres d'augmentar la nostra qualitat de vida. I tot i que els joves d'Occident han arribat a la majoria d'edat, en gran part, en una era de tecnocràcia apolítica, haurem de tornar a la política per trobar una nova utopia.

En aquest sentit, m'engresca la nostra insatisfacció, per-

què la insatisfacció està molt lluny de la indiferència. La nostàlgia, tan estesa, l'anhel d'un passat que de fet no ha existit, insinuen que encara tenim ideals, tot i que els hem enterrat de viu en viu.

L'autèntic progrés comença amb una cosa que l'economia del coneixement no pot produir: la saviesa sobre què significa viure bé. Hem de fer el que grans pensadors com John Stuart Mill, Bertrand Russell i John Maynard Keynes ja proposaven fa cent anys: «valorar els fins per sobre dels mitjans i preferir allò que és bo a allò que és útil».³⁴ Hem d'enfocar el pensament en el futur. Hem de deixar de consumir el nostre descontentament amb enquestes i amb els implacables mitjans de comunicació de males notícies. Pensar noves alternatives i formar noves comunitats. Transcendir aquest paradigma limitador i reconèixer l'idealisme que compartim.

Potser llavors també serem capaços de tornar a mirar més enllà de nosaltres mateixos, cap al món. Veurem que aquest pobre vell progrés continua avançant amb aquella alegria. Veurem que vivim en una època meravellosa, un temps en què es redueixen la fam i les guerres, un temps de prosperitat i esperança de vida creixent. Però també veurem quant ens queda per fer —a nosaltres, el 10%, 5% o 1% més ric.

EL PATRÓ RÍGID

És hora de tornar al pensament utòpic.

Necessitem un nou Nord, un nou mapa del món que torni a incloure un continent llunyà, no cartografiat: «Utopia». Amb això no em refereixo als patrons rígids que els fanàtics de la utopia ens volen fer empassar, plens de teocràcies o plans quinquennals; l'únic que fan és subordinar persones reals a somnis fervents. Considerem això: la paraula *utopia* significa alhora «bon lloc» i «no lloc». El que ens fa falta són horitzons alternatius que ens facin espurnejar la imaginació. I fixe-u-vos

que dic horitzons en plural; les diferents utopies en conflicte són la saba de la democràcia, al capdavall.

Com sempre, la nostra utopia començarà des de baix. Els fonaments del que avui dia anomenem civilització els van construir, fa molt de temps, somiadors que avançaven al ritme dels seus propis tambors. El monjo espanyol Bartolomé de las Casas (1484-1566) defensava condicions d'igualtat entre els colons i els habitants nadius d'Amèrica, i va provar de fundar una colònia on tothom podia fer una vida confortable. L'empresari Robert Owen (1771-1858) va defensar l'emancipació dels treballadors anglesos i va dirigir una reeixida fàbrica de cotó on els treballadors cobraven un sou just i el càstig corporal estava prohibit. I el filòsof John Stuart Mill (1806-1873) fins i tot creia que els homes i les dones eren iguals. (Això potser també tenia alguna cosa a veure amb el fet que la seva dona va compondre la meitat de l'obra del filòsof.)

Però una cosa és certa: sense tots aquests somiadors idealistes que hi ha hagut al llarg de les èpoques, encara seríem pobres, passaríem gana, aniríem bruts, tindríem por, estaríem malalts i seríem estúpids i lletjos. Sense la utopia, estem perduts. No perquè el present sigui dolent; al contrari. Però és desolat, si no tenim l'esperança d'un lloc millor. «La persona necessita, per a la seva felicitat, no només el gaudi d'això o allò, sinó també esperança, projectes i canvi»,³⁵ va escriure el filòsof britànic Bertrand Russell. En un altre lloc continua: «No és una utopia acabada el que hauríem de desitjar, sinó un món on la imaginació i l'esperança estiguin vives i actives.»³⁶